

Onder Professoren ‘We moeten niet denken in wij en zij’

Anita Twaalfhoven In de serie ‘Onder Professoren’ plaatst Boekman interviews met voor het betreffende thema relevante hoogleraren. Halleh Ghorashi bekleedt sinds 2005 de leerstoel Management van diversiteit en integratie bij de afdeling Cultuur, Organisatie en Management van de Faculteit der Sociale Wetenschappen van de Vrije Universiteit in Amsterdam.

De antropologe Halleh Ghorashi sprak op 13 oktober jl. haar oratie uit, voor een opvallend groot publiek. Onder de 900 toehoorders bevond zich ook prinses Máxima, die zich als lid van de commissie-Máxima sterk maakte voor de instelling van de Pavem-leerstoel (Participatie van vrouwen uit etnische minderheidsgroeperingen). Voor deze nieuwe leerstoel is Ghorashi twee dagen in de week werkzaam. De overige dagen verzorgt zij, net als voorheen, colleges ‘management van diversiteit binnen organisaties’. Naast onderwijs en onderzoek, heeft de bijzonder hoogleraar ook een maatschappelijke taak, met optredens in de media, het houden van lezingen of advieswerk in haar vakgebied. Het werk richt zich niet specifiek op de kunst- en cultuursector, maar haar gedachtegoed is hierop zeer toepasbaar.

Wat staat voor Ghorashi centraal als het gaat om ‘management van diversiteit en integratie’? ‘Het gaat erom de potentiële voordelen

van diversiteit meer kans te geven en de potentiële nadelen te minimaliseren. Ik wil met het begrip management van diversiteit een poging doen om te komen tot een gemeenschappelijke noemer, zonder het verlies van de verschillen.’

Het huidige overheidsbeleid noemt zij categoriaal: ‘In die zin dat men migranten ziet als “anders” en als “een achterstandsgroep”. Al is er in de afgelopen decennia een verschuiving opgetreden van “zacht” naar “hard” beleid, de essentie is niet veranderd. Men plaatst migranten in een aparte categorie. Als we die basis-assumptie niet ter discussie stellen en de categorieën blijven zoals ze zijn, beperkt dit in sterke mate de zienswijze.’

Nog niet zo lang geleden ervoer zij hoe hardnekkig deze manier van denken kan zijn, tijdens een conferentie over diversiteit. ‘Het begon met een serie inleidingen van “witte deskundigen” en ik was gevraagd om zitting te nemen in “het panel van allochtonen”. Het idee dat ik als hoog-

leraar ook een inleiding zou kunnen houden, was niet bij de organisatie opgekomen. Ik was zó boos! Ik zei: “Dit is een sprekend voorbeeld van hoe we niet met elkaar om moeten gaan!” Het wekt associaties met debatten en studiedagen over diversiteit in de kunstwereld, waar juist Nederlanders met een dubbele culturele achtergrond vaak in de minderheid zijn.’

Categoriaal denken

‘Categoriaal denken heeft als effect dat migranten niet worden erkend in hun kwaliteit’, vervolgt Ghorashi. ‘Het leidt tot het idee: *wij* hebben het model en *zij* moeten daarin passen. Dat vind ik een verkeerde insteek, die onrecht doet aan de potentie, passie en kracht van migranten. De integratie is in feite anderen inpassen in het bestaande systeem van de meerderheids-cultuur.’

Hoe verklaart Ghorashi de hardnekkigheid van dit categoriale denken? Zij blikt terug: ‘Met de terugkeer van migranten als achterliggende gedachte was het beleid tot 1980 vooral gericht op het behoud van de eigen culturele identiteit en minder op de integratie in de Nederlandse samenleving. Toen duidelijk werd dat het verblijf van migranten niet voorlopig was, kwam er meer nadruk op de integratie van deze groep in de samenleving. Maar wel integratie met behoud van eigen identiteit. De tolerantie, in de zin van “laat de ander gewoon zijn zoals die is”, heeft evenmin goed uitgewerkt. Eigenlijk is het niets anders geweest dan respect voor de muur tussen de zuilen. Of mensen in de loop van de tijd nu als gastarbeiders, migranten, minderheden of allochtonen zijn bestempeld, ze bleven als het ware “probleemcategorieën met een afwijkende cultuur”.’

‘Als reactie op de zogenaamde zachte aanpak van de jaren tachtig is er de laatste tijd een hardere aanpak van migranten gekomen. De verplichtingen staan voorop: de taal leren, je verdiepen in de Nederlandse geschiedenis,

je aanpassen aan de Nederlandse gewoontes. Het ideaal lijkt te zijn om de Nederlandse identiteit volledig te omarmen en afstand te doen van de oorspronkelijke identiteit. Door de aanslagen van 11 september en de moorden op Pim Fortuyn en Theo van Gogh is de sfeer nog verhard. Het draait om zeggen waar het op staat, lef en daadkracht in plaats van een linkse politiek correcte houding van cultuurrelativisme.’

Ruimte maken

Welke mogelijkheden ziet zij om hier verandering in te brengen? ‘Het is belangrijk om nieuwe verbindingen tot stand te brengen. We moeten ruimte maken en niet meteen voluit met onze mening naar voren treden. Mijn pleidooi gaat over het creëren van “tussenruimtes” waarin je kunt luisteren naar elkaar en je open kunt stellen voor de manier waarop migranten in het leven staan. Niet zoeken naar grenzen, maar naar het gemeenschappelijke.’

De ontwikkeling van een nieuwe Nederlandse canon ziet zij in die zin niet als een stap vooruit. ‘Hiermee benadruk je juist een onderscheid tussen Nederlandse cultuur en andere culturen.’

De culturele diversiteit brengt nieuwe uitdagingen met zich mee en vraagt om nieuwe visies op het samenleven voor de toekomst, vervolgt zij. ‘Culturele diversiteit is niet meer weg te denken uit de samenleving. De Nederlandse identiteit is niet meer alleen de joods-christelijke cultuur, maar bestaat uit een diversiteit aan culturen. Zolang je mensen het etiket “allochtoon” blijft geven, blijf je in feite zeggen dat ze niet Nederlands genoeg zijn. Het is vruchtbaarder om de samenleving als geheel aan te spreken en niet in de trant van *wij en zij*. De grote uitdaging ligt in de vraag hoe wij samen een toekomst kunnen creëren, waarin ieder zich kan vinden. Een nieuwe identiteit moet inclusief de diversiteit zijn.’

Het ministerie van OCW pleit in de beleidsbrief ‘Cultuur en diversiteit’ van juni 2006 ook

voor een inclusieve benadering en het ontwikkelen van diversiteitsgevoeligheid, ‘zodat we als vanzelfsprekend rekening houden met de gevolgen van beslissingen voor diverse groepen in de samenleving’. Maar in het verlengde daarvan wil het ministerie binnen de kunstwereld in principe geen aparte infrastructuur ondersteunen voor specifieke doelgroepen op basis van etniciteit.

Is Ghorashi het daarmee eens? ‘Doelgroepenbeleid is alleen maar een eerste stap richting diversiteit, maar is als eerste stap wel degelijk nodig. Omdat de inhaalslag nog niet is gemaakt, moeten we nu nog niet afschaffen wat er al is. Je hoort bijvoorbeeld vaak dat zelforganisaties van migranten het goed doen, maar “niet professioneel” zouden zijn. Dat is een maatstaf die je ter discussie kunt stellen. Je kunt ook datgene wat ze wél goed doen centraal stellen. Als het bijvoorbeeld gaat om migrantenvrouwen, laat het onderzoek tot nu toe zien dat zelforganisaties vooral als veilige ruimte en als tussenruimte veel kunnen betekenen. Het gaat niet van de ene op de andere dag, het kost tijd om het een natuurlijkerwijs in het ander te laten opgaan. In de tussentijd is het van belang om dit soort organisaties de ruimte te geven om zich verder te ontwikkelen.’

‘**Dialoog is goed en nodig, maar een cultuur van democratie gaat verder dan een dialoog**’

Wat vindt Ghorashi van de plannen voor het Huis voor de Culturele Dialoog? ‘Ik heb in Rotterdam meegedaan aan een gedachtewisseling hierover. Ik vind het Huis voor de Culturele Dialoog een leuk initiatief als het gaat om het voeren van een dialoog’, benadrukt zij: ‘Dialoog is goed en nodig, maar een cultuur van democratie gaat verder dan een dialoog. Het gaat om erkenning van en ruimte voor verschil of anders zijn. Je kunt bijvoorbeeld experimenteren in een gesprek door de positie van de ander te nemen en niet alleen je eigen mening benadrukken.’

Zij pleit voor het leggen van verbindingen tussen kunstvormen: ‘Ik ben geen voorstander van het idee dat we allochtone kunst moeten laten zien. Daarmee benadruk je wat ons scheidt en niet wat ons bindt. Ik zie meer in hybride vormen van kunst, waarin je bepaalde combinaties kunt maken. Zoals je in de muziek veel ziet gebeuren. Ook een organisatie als InterArt, waar ik een tijdje in het bestuur heb gezeten, legt zich daarop toe. Zij stellen in hun projecten juist de verbindingen tussen culturen centraal.’

‘Men zoekt, zowel in de kunstwereld als daarbuiten, al snel naar “de wortels”. Migrantenvrouwen komen “ergens anders vandaan”. Als een islamiet zegt dat hij of zij Nederlander is, wil men weten waar je écht vandaan komt. Zo lijkt een Turkse regisseur vooral interessant omdat hij uit Turkije komt, maar het is gewoon een regisseur. We kunnen individuen niet los zien van hun allochtoon zijn en zo krijg je een soort zoektocht naar allochtone rolmodellen. Terwijl mensen gewoon op basis van hun expertise de kans moeten krijgen. Soms leidt het tot overmatige aandacht voor “beroemde allochtonen”. Zo is Hirsi Ali door haar beroemdheid ineens overmatig in de schijnwerpers komen te staan, met heel positieve en heel negatieve aandacht. We moeten normaal met elkaar omgaan. Als mensen het goed doen, worden ze vanzelf rol-

model. Je hoeft het niet steeds te benadrukken. Het is een proces dat op een natuurlijke manier moet gaan verlopen.’

Vernieuwing

De manier waarop je tegen de eigen cultuur aankijkt, verschilt van mens tot mens en is bovendien veranderlijk, vervolgt Ghorashi. ‘Mensen zijn in staat om tradities te bekritisieren en zich open te stellen voor vernieuwing en nieuwe culturele elementen. Als je je veilig voelt, kan dit op een inspirerende manier naar buiten komen in je werk. Als dat niet zo is, schieten mensen in de verdediging of gaan ze verharderen. In het land van herkomst maakt men een natuurlijke ontwikkeling door. Zo zijn mensen in Marokko losser met hun cultuur dan hier. Als ze zich gaan verdedigen, verschansen mensen zich in hun traditionele cultuur. In plaats van te experimenteren en combinaties te maken en zich af te vragen wat zij leuk vinden aan de eigen en de Nederlandse cultuur en wat niet.’

Welke ervaringen heeft zij zelf opgedaan als Iraanse Nederlandse? ‘Ik ben in 1988 als linkse activiste gevlucht voor het regime in Iran en als asielzoeker naar Nederland gekomen. Wat mij heel erg opviel, was de vrijheid en de bewegingsruimte en het idee “alles moet kunnen”. De bespreekbaarheidsideologie: drugs, euthanasie en het voorbeeld van deze tijd dat zelfs een partij voor pedofielen mogelijk is. Dat er een land bestaat dat dit toelaat! Ik was gewend aan onderdrukking en de verplichting om een hoofddoek te dragen. Hier was ik verbijsterd dat zoveel islamitische mensen hun eigen geloof konden belijden. Maar het viel me ook op dat er zo weinig kennis was over de islam. Ik was een marxistische atheïst en men bleef maar denken dat ik “net als iedereen” moslim was. Men had er geen idee van dat er in Iran ook marxisten zijn.’

‘Mijn studie antropologie was geweldig, ik

Anita Twaalfhoven

is redacteur van *Boekman* en stafmedewerker van de Boekmanstichting

heb genoten van mijn studietijd. Het theoretische denken over cultuur haakte zó in op mijn levenservaring. Ik verslond boeken maar ik vond het ook moeilijk om in de Nederlandse taal te lezen. Soms zat ik huilend boven mijn boeken gebogen. Het is een lastige taal, maar ook een mooie taal. Anders dan bijvoorbeeld de Engelse taal, die zakelijker is, heeft het iets gevoelsmatigs. De taal biedt veel nuances om gevoelens te verwoorden.’

‘Door onderzoek te doen naar Iraanse vrouwen, de diaspora, ballingen, ben ik stap voor stap terechtgekomen bij het denken over multiculturaliteit en denken over diversiteit. Ik zie het als opdracht binnen deze leerstoel om zowel wetenschappelijk als maatschappelijk bij te dragen aan de verkleining van de huidige maatschappelijke kloof.’